

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง ทูนทางสังคมในฐานะปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน : ศึกษากรณี กลุ่มผู้ผลิตและจำหน่ายไข่เค็มไชยา หมู่ที่ 6 บ้านปากด่าน ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของกลุ่มและเพื่อศึกษาทูนทางสังคม ในฐานะปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาที่เป็นประเด็นสำคัญ ๆ รวมทั้งข้อค้นพบจากการศึกษาและข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

สรุปผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

1.1 ยุคแรกเริ่มก่อตั้งชุมชน (พ.ศ. 2486-2518)

ปี พ.ศ. 2486 บ้านปากด่านได้ก่อตั้งเป็นชุมชนพร้อม ๆ กับการสร้างสวนโมกข์ของหลวงพ่อพุทธทาส เป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยฐานทรัพยากรธรรมชาติ ไม่มีการพัฒนาจากภาครัฐทำให้ชุมชนมีการพึ่งตนเองสูง โดยอาศัยทรัพยากรในชุมชนเป็นฐานในการดำรงชีพ มุ่งผลิตเพื่อยังชีพด้วยการทำนาเป็นอาชีพหลัก มีการพึ่งพิงธรรมชาติด้วยการเลี้ยงเปิดแบบปล่อยทุ่งและพึ่งพิงภูมิปัญญาด้วยการแปรรูปไข่เค็มเก็บไว้บริโภค การที่จำนวนหลังคาเรือนเพิ่มขึ้นในลักษณะของครอบครัวขยาย สภาพความเป็นอยู่จึงเป็นแบบสังคมเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีวัฒนธรรมประเพณีเช่นเดียวกับหมู่บ้านไทยพุทธทั่วไป เพราะชาวบ้านทุกหลังคาเรือนนับถือศาสนาพุทธ เนื่องจากสวนโมกข์เป็นปัจจัยสำคัญในการเกิดขึ้นของชุมชน จึงเป็นศูนย์รวมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตใจหรือด้านการรวมคนและแนวทางการเผยแพร่ธรรมะของหลวงพ่อพุทธทาส ได้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาระบบคิดและวิถีปฏิบัติในวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้ดีขึ้น จึงเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้าน ความศรัทธาที่เกิดขึ้นต่อตัวของหลวงพ่อพุทธทาสเป็นการก่อเกิดของทูนทางสังคมในมิติที่เป็นคุณค่า และได้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนเรื่อยมา

1.2 ชุมชนกับการเปลี่ยนแปลง (พ.ศ. 2519-2548)

ปี พ.ศ. 2519 ผลกระทบจากการพัฒนาของภาครัฐได้นำไปสู่การปรับเปลี่ยนระบบคิดและวิธีปฏิบัติการค้าของชาวบ้าน จากผลิตเพื่อยังชีพไปเป็นการค้า ระบบคิดและวิธีปฏิบัติดังกล่าวได้ส่งผลไปถึงระบบความสัมพันธ์ของชาวบ้าน มีการรวมกลุ่มต่างตอบแทนแรงงานกันภายใต้กฎเกณฑ์ที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้น การต่างตอบแทนกันดังกล่าวเป็นการก่อเกิดทุนทางสังคมที่ทุกคนสามารถเข้าใช้ประโยชน์ได้ และการร่วมกันใช้ประโยชน์ดังกล่าวได้เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การก่อเกิดทุนทางสังคม คือ เครือข่ายแรงงาน บ่งชี้ให้เห็นว่า ทุนทางสังคมนำมาซึ่งก็ยิ่งเพิ่มทวีคูณ นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบการจัดการทุนทางสังคมที่มีมาแต่เดิม คือ ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาการทำไร่ไถ้เคมีชา เพื่อเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพ เพราะการมาเยี่ยมเยียนของประชาชนที่มีความศรัทธาในสวนโมกข์ได้เป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการสร้างรายได้ด้วยการขายไร่ไถ้เคมี และได้ส่งผลถึงการปรับเปลี่ยนการเลี้ยงเบ็ดมาเลี้ยงเป็นฟาร์ม และในปี พ.ศ.2538 ผลกระทบจากการบุกเบิกป่าต้นน้ำส่งผลให้ระบบนิเวศเสียสมดุลไม่สามารถทำนาได้ เกิดระบบคิดทดแทนรายได้ด้วยวิธีปฏิบัติปรับเปลี่ยนอาชีพเพื่อทดแทนรายได้ เช่น ทำสวนยางพาราและมีการทำไร่ไถ้เคมีขายมากขึ้น จนต่อมาบ้านปากด่านได้เป็นทั้งศูนย์กลางการเลี้ยงเบ็ด การผลิตและจำหน่ายไร่ไถ้เคมีชา

1.3 ชุมชนในปัจจุบัน (พ.ศ. 2549)

บ้านปากด่านยังคงเป็นศูนย์กลางการผลิตและจำหน่ายไร่ไถ้เคมีชา และสวนโมกข์ก็ยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทั่วไป มีผู้คนมาเยี่ยมเยียนอยู่เป็นนิจ ผู้คนเหล่านี้ยังคงเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการขายไร่ไถ้เคมี บ่งชี้ให้เห็นการค้าอยู่ของทุนทางสังคม อีกทั้ง การประกอบอาชีพของชาวบ้านทั้งภายในชุมชนและชุมชนข้างเคียง ยังได้เป็นปัจจัยนำไปสู่การเกิดระบบความสัมพันธ์ที่โยงใยกันเป็นเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยน ซื้อขายผลผลิตของกันและกันระหว่างชาวนา ผู้เลี้ยงเบ็ดชาวประมงและผู้ผลิตไร่ไถ้เคมี เพราะบ้านปากด่านสามารถเชื่อมโยงกับระบบนิเวศที่หลากหลาย แต่ละระบบนิเวศก็ประกอบอาชีพแตกต่างกันและแต่ละอาชีพก็ต้องการผลผลิตของกันและกัน เพื่อนำมาใช้ในการบริโภคหรือเป็นวัตถุดิบในการประกอบอาชีพ ทำให้เกิดการหมุนเวียนทรัพยากรภายในท้องถิ่น โดยอาศัยการประกอบอาชีพของแต่ละระบบนิเวศเป็นตัวแปรในการจัดการและเป็นการจัดการที่ตั้งอยู่บนฐานของการเกื้อกูลกัน บ่งชี้ให้เห็นลักษณะการให้ประโยชน์จากทุนทางสังคมอย่างเป็นกระบวนการ

ส่วนที่ 2 พัฒนาการของกลุ่มและทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการดำเนินงานของกลุ่ม

2.1 ช่วงก่อนเกิดกลุ่ม (พ.ศ. 2519-2540)

ปี พ.ศ. 2519 ผลจากการตัดถนนของภาครัฐ ทำให้การคมนาคมสัญจรไปมาสะดวก และการที่สวนโมกข์มีผู้คนมาเยี่ยมเยียนมากขึ้น ทำให้เกิดระบบคิดที่จะแปรรูปไข่เค็มขายโดยนำไข่เปิดที่ตนเองเลี้ยงมาแปรรูปเป็นไข่เค็มและปกร่มขายริมสองฝั่งถนนช่วงหน้าสวนโมกข์ การผลิตและจำหน่ายเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำต่างคนต่างขาย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันวัตถุดิบซึ่งกันและกัน บรรจู่ไข่เค็มด้วยการใส่ถุงพลาสติก กล่องสุราหรือกล่องรองเท้า

ปี พ.ศ. 2533 ผู้ใหญ่ประยัด เพชรรัตน์ มีแนวคิดจัดการทุนทางสังคมที่มีมาแต่เดิม คือ ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาการทำไข่เค็มไชยาด้วยการจัดระเบียบการผลิตและจำหน่าย มีการจัดสร้างตลาดและกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันในอันที่จะดำรงรักษาเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาไว้ การมีกฎเกณฑ์ดังกล่าวนับว่าเป็นการก่อเกิดทุนทางสังคมและได้เอื้อต่อการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ต่อมาระบบคิดและวิธีปฏิบัติดังกล่าวได้ลดความสำคัญลงพร้อมกับการยุติบทบาทของผู้นำและไม่มีการสานต่อ เป็นการอ่อนแอของทุนทางสังคมและได้ส่งผลต่อการดำรงรักษาคุณภาพและมาตรฐานของไข่เค็มไชยา

2.2 ช่วงเกิดกลุ่ม (พ.ศ. 2541-ปัจจุบัน)

ปี พ.ศ. 2541 มีการนำไข่เปิดสดจากต่างจังหวัด เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำลายคุณภาพของไข่เค็มไชยา จึงเกิดระบบคิดจัดตั้งกลุ่มด้วยการต่อยอดระบบคิดและวิธีปฏิบัติที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้นในครั้งก่อนมาเป็นหลักปฏิบัติร่วมกันอีกครั้ง และมีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาครัฐ ผู้ผลิตไข่เค็มและผู้เลี้ยงเปิด ทำให้เกิดความสมดุลในระบบการผลิต มีการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ส่งผลให้การผลิตและการจำหน่ายเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ใช้ความสัมพันธ์แบบญาติพี่น้องเป็นฐานในการบริหารจัดการ เน้นการมีส่วนร่วม เช่น ร่วมกันกำหนดราคา ร่วมกันตรวจสอบมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ เป็นต้น นอกจากนี้ กลุ่มยังเป็นศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับไข่เค็มไชยาให้กับผู้สนใจ สำหรับระบบการจำหน่ายนั้นมีตลาดเป็นสถานที่จำหน่ายที่มีลักษณะเป็นธุรกิจของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่ม มีการพึ่งพาอาศัยกัน ต่างตอบแทนกัน ไว้วางใจต่อกัน เช่น ให้อาหารกันเผื่อร้านหากมีธุระ หรือพร้อมใจกันให้กลุ่มส่งไข่เปิดสดจากต่างจังหวัดเพียงผู้เดียว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นทุนทางสังคมที่ได้เอื้อต่อการดำเนินงานภายใต้วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

สรุปบททางสังคมที่เอื้อต่อการดำเนินงานของกลุ่ม

จากการศึกษาพัฒนาการของชุมชนและพัฒนาการกลุ่ม พบว่า มีกระบวนการทางสังคมทั้งที่เป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกอันส่งผลถึงระบบคิดและวิถีปฏิบัติ และได้เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินงานของกลุ่ม สามารถสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยภายใน ได้แก่

1. ระบบคิดที่เป็นภูมิปัญญาซึ่งเป็นระบบคิดที่มีมาแต่เดิมและได้นำมาต่อยอด มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านการเรียนรู้ร่วมกันจนได้มาซึ่งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ผู้ผลิตและจำหน่ายไข่เค็มทั่วไปได้นำไปใช้เป็นมาตรฐานเดียวกัน กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อการรักษาคุณภาพและมาตรฐานของไข่เค็มไชยาและเอื้อให้กลุ่มสามารถขับเคลื่อนไปได้ภายใต้วัตถุประสงค์หลักของกลุ่ม คือ มาตรฐานของผลิตภัณฑ์

2. ความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพของสมาชิกกลุ่ม ทำให้การทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำได้ง่าย เพราะความเป็นเครือญาติมีเรื่องของความไว้วางใจ เชื่อใจกันเป็นฐานเดิมอยู่แล้ว จึงทำให้เอื้อต่อการทำกิจกรรม เช่น การพร้อมใจกันส่งไข่เปิดสดจากต่างจังหวัดผ่านกลุ่มในยามที่ไข่เปิดสดในท้องถื่นขาดตลาด เป็นต้น การยินยอมและไว้วางใจดังกล่าวสะท้อนถึงระบบความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนฐานของความไว้วางใจกัน มีความสามัคคีกัน

3. การประกอบอาชีพของชาวบ้าน การที่ชุมชนตั้งอยู่ในเขตนิเวศที่เอื้อให้มีการประกอบอาชีพที่หลากหลายและแต่ละอาชีพก็ต้องพึ่งพาผลผลิตของกันและกัน เช่น ชาวนา ชาวประมง ผู้เลี้ยงเป็ด ผู้ผลิตไข่เค็ม เป็นต้น เพราะชาวประมงและชาวนาต่างก็ป้อนผลผลิตให้แก่ผู้เลี้ยงเป็ด ๆ ก็ขายไข่เปิดสดให้แก่ผู้ผลิตไข่เค็ม เกิดการกระจายวัตถุดิบในท้องถื่น ทำให้กลุ่มมีศักยภาพพึ่งตนเองได้ด้านระบบการผลิต

ปัจจัยภายนอก ได้แก่

1. กลุ่มประชาชนที่มีความศรัทธาในสวนโมกขพลาราม ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยภายนอกที่เกื้อหนุนต่อการเกิดกลุ่มและการดำเนินงานของกลุ่ม กลุ่มประชาชนที่มาเยี่ยมเยียนสวนโมกข์ได้สร้างโอกาสให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพด้วยการแปรรูปไข่เค็มเพื่อจำหน่าย ทำให้บริเวณหน้าสวนโมกข์ได้กลายเป็นลานค้าชุมชน เป็นศูนย์กลางการผลิตและจำหน่ายไข่เค็มไชยาที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. การส่งเสริมและสนับสนุนของภาครัฐ เพราะในบางอย่างกลุ่มไม่สามารถจัดการเองได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้จากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการบรรจุภัณฑ์ กระบวนการผลิตที่ต้องถูกสุขลักษณะ การเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ร่วมกัน

ระหว่างผู้เลี้ยงเปิดกับผู้ผลิตและจำหน่ายไข่เค็ม จนมีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของการทำไข่เค็ม เพื่อให้มีมาตรฐานเดียวกัน การเข้ามาสนับสนุนของภาครัฐมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของไข่เค็มไชยาและทำให้การทำไข่เค็มไชยาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ข้อค้นพบจากการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง ทูนทางสังคมในฐานะปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มผู้ผลิตและจำหน่ายไข่เค็มไชยา หมู่ที่ 6 บ้านปากด่าน ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีข้อค้นพบ ดังนี้

1. อัตลักษณ์ของชุมชนเอื้อต่อการเกิดธุรกิจชุมชน

การที่บ้านปากด่านเป็นที่ตั้งของสวนโมกขพลาราม ซึ่งมีรูปแบบการเผยแพร่พระธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่เป็นอัตลักษณ์ตามแบบฉบับของสวนโมกข์ และความเป็นอัตลักษณ์ของสวนโมกข์ดังกล่าวเป็นปัจจัยทำให้ประชาชนโดยทั่วไปมีความชื่นชม ชื่นชอบ ยอมรับ เชื่อมั่น เคารพศรัทธา มีความต้องการที่จะสัมผัสและต้องการที่จะมาเยี่ยมชม ส่งผลให้สวนโมกข์กลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทั่วไป มีผู้มาเยือนจำนวนมาก การมาเยือนสวนโมกข์ของประชาชนทำให้เอื้อต่อการเกิดธุรกิจชุมชนด้วยการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็คุณค่าของชุมชนแปลงมาเป็นมูลค่าผ่านตัวผลิตภัณฑ์คือไข่เค็มไชยา

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนบ้านปากด่านบ่งบอกถึงชุมชนที่ดำรงความเป็นอัตลักษณ์ว่า เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเกิดธุรกิจชุมชน

2. ความหวงแหนในสิ่งที่เป็คุณค่าเอื้อต่อการรวมคนเพื่อทำกิจกรรมของชุมชน

การที่บ้านปากด่านเป็นศูนย์กลางการผลิตและจำหน่ายไข่เค็มไชยา ซึ่งภูมิปัญญาการทำไข่เค็มไชยาก็ือว่าเป็นสิ่งที่เป็คุณค่าของชุมชนและได้นำชื่อเสียง นำความภาคภูมิใจมาสู่ชุมชน แต่มีปัจจัยด้านผลกำไรที่เข้าครอบงำ การตระหนักถึงคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ กล่าวคือ มีการนำไข่เปิดสดจากต่างจังหวัด ซึ่งคุณภาพของไข่ไม่ตรงตามมาตรฐานของไข่เค็มไชยา เป็นการทำลายคุณภาพของไข่เค็มไชยา จึงเป็นแรงจูงใจให้ผู้ผลิตและจำหน่ายเรียกร้องไม่ให้นำไข่เปิดสดจากต่างจังหวัด การเรียกร้องดังกล่าวเป็สิ่งที่ค้นพบว่า ชาวบ้านมีความหวงแหนในภูมิปัญญาที่พวกเขาได้ร่วมใช้ประโยชน์และร่วมเป็นเจ้าของ จึงรวมตัวกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็สิ่งที่ค้นพบว่า กิจกรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความหวงแหนในความเป็นเจ้าของร่วมกันนั้น ทำให้เอื้อต่อการรวมคนเพื่อทำกิจกรรมของชุมชน

3. ระบบความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติ เพื่อนบ้าน และเพื่อนร่วมอาชีพเอื้อต่อการดำเนินกิจกรรม

การมีระบบความสัมพันธ์ของความเป็นญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านและเพื่อนร่วมอาชีพที่มีความวางใจกัน เอื้ออาทรต่อกันเป็นฐานเดิมอยู่แล้ว ทำให้ง่ายต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ คือ การพร้อมใจกันให้มีการนำเข้าไปเปิดจากต่างจังหวัด โดยกลุ่มเป็นผู้นำเข้าเพียงผู้เดียว ข้อค้นพบในประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกกลุ่มและผู้ผลิตและจำหน่ายที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่ม ซึ่งต่างเป็นญาติพี่น้อง เป็นเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพว่า เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน สามารถทำได้ง่ายและมีความรวดเร็ว มั่นคง กว่าดำเนินการผ่านระบบอื่น

4. ความสามารถในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น

การที่ชุมชนรายรอบไปด้วยระบบนิเวศที่หลากหลายและแต่ละระบบนิเวศต่างก็มีฐานทรัพยากรที่แตกต่างกันออกไป ทรัพยากรเหล่านี้มีทั้งที่ถูกมนุษย์สร้างขึ้นหรือไม่ได้สร้างขึ้นอันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยหนุนเสริมสนับสนุนต่อการขับเคลื่อนของทุนทางสังคม อีกทั้ง การประกอบอาชีพของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในระบบนิเวศต่าง ๆ ก็ล้วนเกี่ยวเนื่องระบบการผลิตซึ่งกันและกัน เช่น ชาวนา ชาวเล ผู้เลี้ยงเป็ด ผู้ผลิตไข่เค็ม เป็นต้น มีการแลกเปลี่ยน ต่างตอบแทนผลผลิตของกันและกัน จนเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่าย เกิดการหมุนเวียนของทรัพยากรในท้องถิ่น

ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นถึงความสามารถของชุมชนในการจัดการทรัพยากรในแต่ละระบบนิเวศ โดยใช้การประกอบอาชีพเป็นฐานในการจัดการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ชุมชนควรกระตุ้น ส่งเสริม โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของอัตลักษณ์ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความเป็นอัตลักษณ์ของสวนโมกข์หรือความเป็นอัตลักษณ์ด้านอื่น ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องมีสำนึกร่วมกันในความเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นคุณค่าที่มีอยู่ในชุมชน เพราะทุกคนได้ร่วมกันใช้ประโยชน์ ควรค่าแก่การรักษาไว้ เพราะเมื่อทุกคนต่างมีความตระหนักในความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนแล้ว ก็จะเป็นฐานที่จะทำให้เกิดพลัง

ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การรวมคนที่จะดำรงรักษาคุณภาพและมาตรฐานของไข่เค็มไชยา

2. ควรสร้างระบบในการจัดการภายในที่มีทั้งความเป็นเครือข่าย ความเป็นเพื่อนบ้าน ความเป็นคนในชุมชนเดียวกัน และความเป็นเพื่อนร่วมอาชีพ ให้เป็นระบบการจัดการที่ดีและมีความยั่งยืน เพราะระบบดังกล่าวจะช่วยให้คุณภาพและมาตรฐานของธุรกิจชุมชนมีความยั่งยืนไปด้วย โดยการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ เพื่อจะได้พัฒนาระบบการจัดการให้มีความเข้มแข็ง

3. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชนและชุมชนข้างเคียง เพื่อที่จะมองถึงการบูรณาการ เชื่อมโยงในระบบการจัดการเพื่อให้เกิดพลังในการที่จะขับเคลื่อนและแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป คือ ควรศึกษาพลวัตของเครือข่ายอาชีพที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนระบบการผลิตของการแปรรูปไข่เค็มไชยาว่า มีรูปธรรมของกระบวนการทุนทางสังคมเข้าไปเกี่ยวข้องอย่างไร